

Suomalainen konsensus – Korpilammen konferenssi (1977) käännekohtana

JUHO SAARI

Sitten suunnitellaan syksyksi sellaista suurta poliittista kauden avauskonferenssia, jonka työnimenä on ”Millä jalalla elvytykseen”.

Pääministeri Kalevi Sorsa
SDP:n puoluetoimikunnan keskustelumuistio
30.6.1977/25/30

Suomen taloudellinen ja poliittinen eliitti koontuivat pääministeri Kalevi Sorsan johdolla kaksipäiväiseen konferenssiin Hotelli Korpilammelle 5.–6.9.1977.¹ Taustalla olivat talouden ja yhteiskunnan epävakaudet, joita ratkaisemaan pyrkinyt Sorsan II hallitus (15.5.1977–26.5.1979) oli saanut 23.6.1977 valmiiksi Suomen historian ensimmäisen elvytyspaketin, jonka toimeenpano oli edessä talvella 1977–1978. Eturyhmien ja puolueiden suhteet olivat tulehtuneet 1970-luvun puolivälissä. Poliitikassa oli ”epäluottamuksen ja kyräilyn” ilmapiiriä, joten elvytyksen ja vakautuksen taakse tarvittiin laajapohjaista yhteisymmärrystä. Konferenssin tavoitteena oli päästä tämänkaltaiseen kansalliseen yhteisymmärrykseen harjoitetun talous- ja yhteiskuntapolitiikan suunnasta, Sorsan sanoin pyrkiä siihen, että ”tämä elvytyksen henki leviäisi kaikkien näiden piirien (poliittisten ja taloudellisten eliittien – JS) keskuuteen”.

¹ Kiitän tiedoista ja kommentteista Tapio Bergholmia, Ulpu Iivaria, Jouko Kajanojaa, Reijo Ollikaista, Raimo Saisalasta, Ulf Sundqvistia, Erkki Tuomiojaa ja Hannu Uusitaloa ja YP:n osalta päätoimittaja Matti Virtasta sekä kahda anonyymiä ja asiantuntevaa arvioitsijaa. Artikkelini on osa tutkimushanketta, jossa analysoidaan politiikkaprosessin merkitystä suomalaisen hyvinvointivaltion muuttoksessa.

Konferenssin työmetodina olivat yleisesitelmät ja työryhmäkeskustelut, joihin osallistuivat eri osapuolten edustajat. Konferenssin jälkeen Sorsa totesi haastattelussa, että ”kaikki nämä tavoitteet toteutuivat”. Tavoitteiden osalta hän teki selvän eron lyhyen aikavälin uudistusten ja yleisemmän ilmapiirin muutoksen välillä. Edelliseen liittyen hän totesi, että konferenssin tavoitteena ei ollut päätösten tekeminen. Ne hallitus oli jo sisällyttänyt edellä mainittuun juhannuspakettiin. Pikemminkin tavoitteena oli irrottautua kaapeista eturyhmänäkökuilmista ja pyrkiä syventämään yhteisymmärrystä elvytyksen ”ilmapiiristä” määrittelemällä kansakunnan yhteiset edut.

Sorsan tulkinta Korpilammen konferenssin vaikutuksista on osoittautunut pääpiirteiltään oikeaan osuvaksi. Se on muotoutunut suomalaisessa julkisuudessa ja poliittisessa retoriikassa ”Talvisodan henkeen” verrattavissa olevaksi ”Korpilammen hengeksi” – käsite, joka otettiin käyttöön jo konferenssissa ja jota sittemmin puolueet ja etujärjestöt aktiivisesti levittivät. Rinnastus on perusteltavissa viittaamalla intressiryhmien yhteistoiminnan kehittymisen eri vaiheisiin. Talvisodan henki mahdollisti tammikuun kihlauksen (1940), jossa työnantajat tunnustivat työntekijöiden järjestäytymis- ja neuvotteluoikeuden, mikä puolestaan oli Suomen työmarkkinamallin rakentumisen reunaehto. Korpilammen henki puolestaan loi pohjaa suomalaiselle *konsensuselle* eli laajoihin yhteisiin nimittäjiin (ja vaihtoehtojen ulossulkemiseen) perustuvalla kilpailukyky-, ulko- ja turvallisuus- sekä sosiaalipoliitikalle, jossa hallituksen ja työmarkkinaosapuolten linjausten taakse haetaan minimienemmistöä

suurempaa kannatusta. 1970-luvun suomalaista murrosta analysoineen Pauli Kettusen (2006) sanoin ”Korpilammen kokouksesta 1977 Suomen ylle lankesi konsensuksen henki”. Noin 70 päivää elvytyspäätöksen jälkeen suomalaisen taloudellisen ja poliittisen eliitin ylle vuodatettuna se leijui heidän päällään 1980-luvun lopulle saakka hilliten ristiriitoja ulko-, talous- ja sosiaalipoliitikoissa.² Lisäksi molemmat henget olivat ennen kaikkea symbolisia, kulttuurista ymmärrystä muuttaneita ”henkimaaailman” asioita kuin institutionaalisia muutoksia. Suomen mallin kannalta talvisodan henkeä konkreettisempi asia oli loma-, työttömyys- ja eläkelakeja koskevat sopimukset 1959–1961 (Bergholm 2007), ja konsensuksen kannalta samankaltaisia konkreettisia institutionaalisia muutoksia olivat Korpilammen henkeä seuranneet vakautusratkaisut talvelta 1977–1978.

Tässä artikkelissa analysoidaan Korpilammen konferenssin merkitystä suomalaisen konsensuskulttuurin rakentumiselle. Sen aluksi tarkastellaan konsensukseen johtanutta tapahtumaketjua institutionaalisen ja kulttuuristen merkitysten muutoksen näkökulmasta. Tämän jälkeen näitä teoreettisia työkaluja sovelletaan suomalaiseen konsensukseen yleensä ja Korpilammen kokoukseen erityisesti asemoimalla se osaksi laajempaa tapahtumaketjua. Tämän jälkeen analysoidaan Korpilammelle osallistuneiden henkilöiden taustajärjestöjä ja sosioekonomista rakennetta ja tarkastellaan kokouksen puheenvuoroja. Artikkelin epilogina kartoitetaan suomalaisen konsensuksen kohtaloa ja pohditaan konsensuksen kysyntää 2010-luvun Suomessa.

Tapahtumaketjut ja kulttuuriset merkitykset

Yksi historiallisen sosiologian peruskysymyksistä on kysymys, miksi eräät historialliset tapahtumat ovat historiallisesti ja sosiologisesti tärkeämpiä kuin toiset: sellaisina ne kirjataan historian-

² Tässä yhteydessä konsensus ristiriitojen hillintänä rajataan 1970-luvun lopun ja 1990-luvun alun väliseen ajanjaksoon. Voidaan perustellusti väittää arvioitsijoiden tavoin, että 1990-luku ja 2000-luvun alkuvuodet ovat myös konsensuksen vuosia. Näen kuitenkin tuon kylmän sodan jälkeisen jakson laadullisesti erilaisena konsensuksena. Tuota ajanjaksoa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin teoksessa Saari (toim.) 2006b.

kirjoihin ja muistelmiin sekä sellaisina niihin viitataan puheissa ja kirjoituksissa. Tieteenalalla vaikiintuneen vastauksen tähän kysymykseen antoivat jo 1980-luvun alun sosiologit, jotka korostivat käännekohtiin liittyvien tapahtumaketjujen *institutionalisoitumisen* merkitystä (keskustelusta ks. Saari 2006a; Abbott 2001). Ne tapahtumat, jotka vaikuttivat seuraavien tapahtumien toteutumisen todennäköisyyteen niitä lisäävästi, olivat sosiologisesti ja historiallisesti mielenkiintoisia. Samalla ne kytkivät yhteen mikrotason tapahtumat ja makrotason institutionaaliset ja rakenteelliset muutokset.

Esimerkki tästä yhteiskunnallisen kehityksen käännekohtiin kytkeytyvien tapahtumaketjujen merkitystä korostavasta lähestymistavasta on vaikkapa työeläkelainsäädännön säätämiseen johtanut tapahtumasarja 1950-luvun lopulta 1960-luvun alkuun (1961, toimeenpano 1962), jolla on ollut olennaista vaikutusta suomalaisen hyvinvointivaltion institutionaalisen rakenteen sen jälkeiseen kehitykseen (esim. Julkunen & Vauhkonen 2006; Niemelä 1988/1994). Sen sivuuttaminen Suomen työeläkejärjestelmän historiaa käsittelevässä tutkimuksessa ei ole mahdollista, koska lainsäädännön luominen muokkasi tuon järjestelmän jatkokehitystä olennaisesti. Vuoden 1961 työeläkelain luoma institutionaalinen perusrakenne – eikä niinkään hallituksen kokoonpano tai hallituksen ja työmarkkinaosapuolten suhteet – määrittää työeläkejärjestelmän institutionaalista rakennetta koskevan keskustelun suuntaviivat vielä 2010-luvun alussa.

Edellä eläke-esimerkillä havainnollistettu lähestymistapa historian institutionalisoitumiseen on edelleenkin monella tapaa perusteltu. Sille ei ole esitetty historiallisen sosiologian tiedeyhteisössä laajaa kannatusta saanutta vaihtoehtoa. Samalla kuitenkin voidaan perustellusti väittää, että se ei kuitenkaan kiinnitä riittävästi huomiota yhteiskunnallisten *käännekohtien kulttuuriseen tulokintaan* vaikuttaviin tekijöihin. Nämä käännekohtat tulevat usein – mutta ei aina – näkyviksi vasta jälkikäteen ja usein niiden merkitys on institutionaalisten muutosten ohella kollektiivisissa muistoissa ja kulttuurisissa merkityksissä. (Ks. myös Abbott 2001; Price 2006; Olick & Robbins 1998.)

Hyvä esimerkki tämänkaltaisesta institutionaalisen muutoksen ja kulttuurisen merkityksen yhteensovittamisesta on Bastillen valtaus heinäkuussa 1789. Institutionaalisesta näkökulmasta

sen sijoittuminen osaksi Ranskan vallankumoukseen kytkeytyvää tapahtumaketjua tunnetaan varsin hyvin. Voidaan toki taittaa peistä siitä, oliko vallankumoukselle ratkaisevampaa aikaisemmin aamulla 14.7.1789 kasarmien valtaukselta saadut aseet vai myöhemmin Bastillesta saatu ruuti. Tapahtumasarjan rakenne on joka tapauksessa selkeä: jokainen aikaisempi vaihe lisäsi seuraavan vaiheen toteutumisen todennäköisyyttä.

Historiantutkija William Sewell Jr (2005) oli sen sijaan ensimmäisiä tutkijoita, jotka kiinnittävät huomiota Bastillen valtauksen kulttuuriseen merkitykseen ja siihen liittyvien tulkintojen moninaisuuteen. Historiallisiin aineistoihin perustuen hän osoitti, että kansalliskokous tulkitsti Bastillen valtauksen (ja siihen liittyvät muut tapahtumat) välittömästi sen jälkeen valtaosin kielteisenä tapahtumana. Vasta muutaman päivän päästä kansalliskokous alkoi enenevässä määrin liittää siihen myönteisiä merkityksiä. Sewellin tulkinnan mukaan ratkaisevaksi nousi Bastillen *kulttuurisen* tulkinnan muutos kansanjoukon harjoittamasta väkivallasta kansan tekemäksi vallankumoukselliseksi teoksi. Bastillen tapahtumat määrittivät kansalliskokouksen käsittelyssä kulttuurisesti *vallankumoukseksi*, mikä legitimoit harjoitetun politiikan ja avasi kulttuurisen tilan vallan siirtymiselle. Vallankumouksen tekivät mahdolliseksi samanaikainen institutionaalinen muutos – valtasuhteiden muutosta heijastava aatelin erioikeudet poistanut lainsäädäntö – ja vallankumouksen kulttuurinen uustulkinta.

Sewellin esikuvaa soveltaen seuraavassa tarkastellaan suomalaisen konsensuksen historiaa. Bastillen paikan ottaa seuraavassa Korpilammen konferenssi. Toki tapausten yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa merkityksessä on merkittävä mittakaavaero, mutta kyse on kuitenkin myös samankaltaisista tapahtumista ja samanlaisesta kulttuurisesta uudelleen määrittelystä. Samalla tavalla kuin Bastille, myös Korpilampi sijoittuu osaksi monipolvista tapahtumaketjua.

Suomalaisen konsensuksen institutionalisoinnin kannalta jokainen muu samaan tapahtumaketjuun sijoittuva yksittäinen tapahtuma – kuten sosiaalidemokraattisen talouspoliittisen ajattelun uudistuminen alkukeväästä 1977, Sorsan II hallituksen valtaantulo toukokuussa 1977, elvytys kesäkuussa 1977 ja vakautus tammikuussa 1977–1978 – oli välttämätön. Institutionaalisen muutoksen ja valtopolitiikan näkökulmasta Korpilammen konferenssi oli epäilemättä ta-

pahtumaketjun *vähämerkityksellisin* osa. Siellä ei tehty päätöksiä tai liikuteltu miljoonia, vaan vaikuttaminen rajoittuu näkemysten levittämiseen ja omaksumiseen. *Kulttuurisen uudelleen määrittelyn ja ideoiden vallan* kannalta tilanne on kuitenkin päinvastainen. Korpilammen konferenssi – eikä niinkään elvytys tai vakautus – oli symbolinen rituaali, joka antoi suomalaiselle konsensukselle sen kulttuurisen merkityksen, joka sillä oli 1980-luvun lopulle saakka – ja jonka perään Korpilammen viitaten kysellään vielä 2010-luvulla. Havainnollista on, että asiantuntijoita lukuun ottamatta harva muistelee Sorsan II hallitusta, mutta Korpilammen henki on käsitteenä edelleen monien tiedossa.

Menetelmät ja aineistot

Metodologisesti tämänkaltaisten tapahtumarakenteiden analyysia korostava tutkimusote edellyttää teoreettisen katseen kohdistamista niihin yhteiskunnallisen muutoksen osiin, joilla on olennaista vaikutusta tapahtumaketjuihin. Kaikesta saatavissa olevasta materiaalista on poimitava tarkasteltavaan tapahtumaketjuun liittyvät yksittäiset tapahtumat, jonka jälkeen on määriteltävä niiden väliset syy–seuraus-suhteet ja niihin kytkeytyvät mekanismit. Tapahtumarakenteenanalyysi edellyttää kuitenkin paitsi eri tapahtumien *välisten* myös niiden *sisäisten* mekanismien – mustan laatikon sisäisten ruuvien ja muttereiden – riittävää tuntemista. Työekonomisista syistä useimpien tapahtumaketjuun kuuluvien tapahtumien sisäiset mekanismit jätetään seuraavassa tarkastelun ulkopuolella. En esimerkiksi kuvaa Miettusen III vähemmistöhallituksen (9/1976–5/1977) toimintaa, vaan lähinnä sivuan sitä Sorsan II enemmistöhallituksen (5/77–5/1979) mahdollistavana tapahtumana. Poikkeuksen muodostaa Korpilammen konferenssin sisäisen rakenteen systemaattisempi tarkastelu.

Korpilammen käsite on useimmille suomalaisille historiantutkijoille ja yhteiskuntatieteilijöille – poliitikoista puhumattakaan – tuttu. Siihen vedotaan edelleen säännöllisesti ja sen merkitys suomalaisen konsensuksen vakiinnuttajana tunnetaan ja tunnustetaan laajalti. Tätä taustaa vasten on ehkä yllättävää, että tutkimuskirjallisuudessa sitä on käsitelty niukasti. Suomalaisen talous- ja valtarakenteita kartoittaneisiin *Tandemiin* (Gronow & al. 1977) ja *Suomalaiseen ka-*

pitalismiin (Kosonen & al. 1979) ei Korpilampeen kytkeytynyt tapahtumaketju vielä ehtinyt, sillä ne molemmat loppuvat sitä edeltäneeseen aikaan. Niiden jälkeen valtatutkimuksessa oli pitkä aukko. Suomen historian ja talous- ja tulopolitiikan perusteokset (esim. Alasuutari 1996; Riihinen 1990; Vahtola 2003; Jussila & al. 2009; Meinander 2006; Pesonen & Riihinen 2002; Kyntäjä 1993; Wiberg 2006³) eivät käsittele Korpilampea, vaikka siihen kytkeytyvät käsitteet – kuten elvytys, vakautus ja konsensus – ja Sorsan toinen hallitus saavat systemaattista huomiota. Ylipäätään Sorsan toista hallitusta pidetään tärkeänä käännekohtana Suomen historiassa. Sosiaalipolitiikan tutkimuksessa suurimman painoarvon Sorsan toiselle hallitukselle on antanut Jari Heinonen (1993), joka näkee sen käännekohtana ”sosiaalivaltioprojektista kilpailukykyprojektiin”.

Korpilammen konferenssia systemaattisimmin on käsitellyt järjestelyjä läheltä seurannut Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) johtaja Max Jakobson (1992, 164–174 & 2003, 156–161) ja primaarilähteiden perusteella Jukka Tarkka (2002, 155–160) Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) historiassa. Sen ohella muun muassa Urho Kaleva Kekkonen (Suomi 2000, 248–252), Ulf Sundqvistin (Iivari 2009) ja Kalevi Sorsan (Bläfield & Vuoristo 1985, 113–115) elämäntulkua kartoittavissa muistelmateoksissa sekä Paa-vo Lipposen (2009, 477–479) muistelmissa on asiaan liittyviä mainintoja. Muistelmissa on varsin yhdenmukaisesti paikallistettu ja kuvattu itse konferenssi, mutta sen merkityksestä on varsin erilaisia käsityksiä.

Edellä mainittujen lähteiden osalta Korpilammen analysoinnissa voidaan hyödyntää myös muita aineistoja. Korpilammen esitelmät ja raportit julkaistiin kirjana pian konferenssin jälkeen, mikä antaa mahdollisuudet tarkastella Korpilammen julkikuvaa. Sen verran eriseuraisuutta raportin linjauksiin sisältyi, että kommunistien vaatimuksesta kirjan nimeksi tuli sen nimeksi alun perin kaavailun *Elvytyksen linjan* sijasta monikossa oleva muoto *Elvytyksen linjat* (Elvytyksen linjat 1977). Tuon raportin lävitse suodattuvaa kuvaa täydensin Korpilampea koskevalla lehdistöseurannalla, jonka keräsin Helsingin

3 Timo Kyntäjä (1993, 128–129) mainitsee sen ”tulopolitiikan kalenterissa” ja Matti Wiberg (2006, 27–28) Suomen historian kronologiassa, mutta kumpikaan ei palaa käsitteeseen teoksen tekstissä.

kaupunginkirjaston (Pasila) mikrofilmeiltä ja arkistosta. Konferenssista raportointiin hyvin laajasti. Systemaattisesti kävin lävitse *Helsingin Sanomat*, *Kauppalehden*, *Uuden Suomen*, eräitä maakuntalehtiä sekä keskeisimmät kausijulkaisut. Nämä tulokset julkaistaan tilasyistä toisessa yhteydessä. Tässä yhteydessä niillä lähinnä havainnollistetaan tapahtumakulkua.

Alkuperäistä osanottajalistaa ei ole säilynyt. Tutkimuksen kannalta oli kuitenkin onnekasta se, että Uusi Suomi julkaisi Korpilammen osanottajalistan, mikä mahdollisti heidän sosioekonomisen asemansa systemaattisen analysoinnin. Osanottajien poliittiset kannat ja taustaryhmät koodasi dosentti Erkki Tuomioja. Tämän lisäksi keräsin osanottajien asemaa, vanhempia, koulutusta ja ikää koskevat tiedot *Kuka Kukin On* (KKO) -kirjoista, joita puutteistaan huolimatta usein käytetään tämänkaltaisissa tutkimuksissa (Alestalo & Uusitalo 1972; Ruuskanen & al. 2010). Aineiston tiedot koodasin Excel-ohjelmalla ja luokittelin tiedot teemakohtaisiin sarakkeisiin loogisilla funktioilla. Valmiin aineiston syötin SPSS-ohjelmaan, jolla tein taulukkojen 2–4 analyysit. Lopulta viimeistelin ne Excel-ohjelmalla. Konferenssin taustojen selvittämiseksi kävin lävitse SDP:n puoluetoimikunnan keskustelupöytäkirjat vuodelta 1977. Lopuksi yksityiskohtia selvitettiin haastattelujen avulla. Haastattelut on mainittu ensimmäisessä alaviitteessä. Sopimuksen mukaan heitä ei siteerata nimeltä mainiten.

Korpilammen paikantaminen

Historian professori Jouko Vahtola tiivistää Suomen historiassa Korpilampeen kytkeytyvän ajan ja tapahtumat seuraavasti:

Sosiaalidemokraatit tekivät valtionvarainministeri Paul Paavelan johdolla merkittävän muutoksen talouspolitiikassaan. Valtiokeskeistä, jopa sosialistisia ajatuksia sisältävästä talouspolitiikasta luovuttiin ja alettiin tukea elvytyksin markkinataloutta. Hallitus teki ensi kerran monitahoisien elvytysohjelman yksityisen yritystoiminnan parantamiseksi. Taloutta tasapainottivat myös veroasteen nousun pysäyttäminen, maltillinen tulopolitiikka, lievä devalvaatio ja erityisesti kansainvälinen nousuuhdanne. (Vahtola 2003, 407; ks. Jussila & al. 2009, 309–314.)

Lainaus tiivistää peruskuvan. Tapahtumaketjujen tarkastelun näkökulmasta lainaus on kuitenkin sikäli haasteellinen, että siinä ei kuvata ta-

Taulukko 1. Suomalaisen yhteiskuntapolitiikan reunaehdot 1970-luvun alusta 1980-luvun alkuun

1970-luvun alku	1970-luvun puoliväli	1980-luvun alku
Kansainvälinen talous		
Kansainvälinen talouden nousu, Ruotsin voimakas vetovoima.	Kansainvälisen talouden lama, Ruotsin imu hiipuu.	Kansainvälinen nousukausi, Suomi alkaa saavuttaa Ruotsia.
Elinkeinoelämä		
Korkea inflaatio, hyvä kilpailukyky, kattavat tuporatkaisut.	Huono kilpailukyky, korkea inflaatio, tupojärjestelmä rapautuu.	Kohtuullinen kilpailukyky, laskeva inflaatio, tupon paluu.
Geopolitiikka		
Kylmä sota, NL:n hegemonia, USA:n alennustila, YYA:n voimakas rooli, EEC-sopimus.	Liennytyksen aika, ETYK, USA:n asema vahvistuu, YYA:n määrittelykamppailu, EEC-sopimuksen toimeenpano.	Suomi integroituu asteittain länteen, Varsovan liiton ongelmat, puolueettomuus. EEC-sopimuksen luoma integraatio.
Elinkeinorakenne		
Maa- ja metsätalouden nopea supistuminen, maansiäinen muuttoliike ja maas-tamuutto.	Teollistuminen ja palveluval-taistuminen, maa- ja metsä-sektorin sopeuttaminen.	Teollisuuden suhteellinen taantuminen, palveluvaltais-tuminen ja työvoiman naisis-tuminen.
Poliittinen järjestelmä		
Kekkosen hegemonia, Kes-kustan murros, tulopolitiikan vakiintuminen.	Kekkonen ja keskusta me-nettävät valtaansa, sosiaali-demokraatit vahvistuvat.	Sosiaalidemokraattien poliiti-nen hegemonia, Kommun-istien marginalisoituminen, kokeomuksen syrjintä.

pahtumien järjestystä ja niiden välisiä syy-seuraus-suhteita. Lainauksessa on myös muutamia tarkennusta vaativia kohtia.

Tapahtumaketjun taustaehto- ja näkökulmas- ta 1970-luvun puolivälin tärkeimmät muutokset olivat avautuminen kansainväliseen talouteen, talouden voimakas taantuma, kansainvälisen ge- poliittisen tilanteen muutos, elinkeinorakenteen muutos ja intressiryhmien välisten valtasuhteiden muutos. Kansainväliseen talouteen avautu- misen tärkeä merkkipäälly oli keväällä 1973 pit- kän kiistelön jälkeen hyväksytty EEC-sopimus. Tämä siirsi Suomen kansainvälistä kaupan painopistettä länteen, raaka-aineista korkeamman jalostusasteen tuotteisiin. Samalla se siirsi elin- keinoelämän sisäistä vallan ydintä metsästä met- talliin. EEC-sopimukseen liittyi suhdannevaihtelu- vakauttavia suoja- ja sääntöjä, mutta se myös asetti Suomen teollisuuden uuteen kilpailutilan- teeseen. Eräs EEC-sopimuksen sivutuote oli elin- keinoelämän kartellisoitumisen vähentyminen ja kilpailun kiristyminen: yritysten yhteistoiminta- taan perustuva toimintamalli alkoi korvautua kil-

pailulla (ks. esim. Kallioinen & al. 2010).

Geopoliittisen tilanteen muutosta heijasti ETYK-kokous (1975). Kylmimmistä sodas- ta siirryttiin liennytyksen aikaan, jota jatkui Af- ganistanin miehitykseen 1979 ja Puolan sotati- lajulistukseen 1981 saakka. Suomessa olennai- nen asia oli YYA-sopimuksen ja puolueettomuuden tulkinta sekä idänsuhteiden hoito (politiikan kuningastienä). Elinkeinorakenteen muutokseen liittyi olennaisesti maa- ja metsätalouden työvo- maosuuden voimakas lasku, joka (aggregaattita- salla) kytkeytyi samanaikaiseen teollistumiseen ja palveluelinkeinojen kasvuun. Maa- ja metsä- talouden Suomi alkoi väistyä jälkiteollisen Suo- men tieltä. Maatalous muuttui vaihteittain yhteis- kunnan ydinelinkeinosta ylituotanto-ongelmak- si, jonka tulokehitys riippui enenevässä määrin julkisen vallan sääntelystä.

Samanaikaisesti rakennemuutokseen yhdis- tyi työllisyyden absoluuttisen kasvun hidastu- minen ja voimakas työttömyyden kasvu. Vuon- den 1974 täystyöllisyydestä työttömyys kasvoi reiluun kuuteen prosenttiin (137 000 henkilöä)

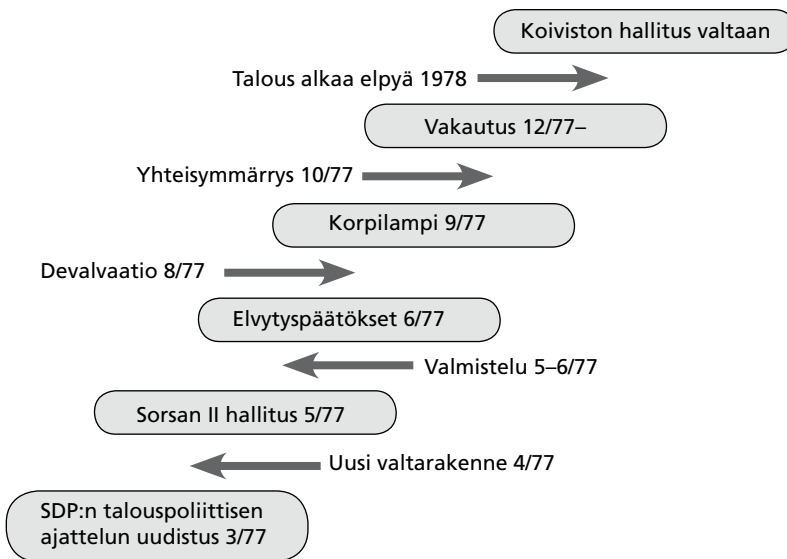
vuonna 1977 ja jatkoi vielä nousuaan vuonna 1978 (169 000 henkilöä). Keskeiseksi haasteeksi nähtiin demografisista siirtymistä aiheutuva työvoiman tarjonnan voimakas kasvu, johon kysyntä ei pystyisi vastaamaan. Vuoteen 1979 mennessä työllisyystilanne oli kuitenkin olennaisesti parantunut.

Lopuksi keskustapuolueen ja Kekkonen ote Suomen sisäpoliittisesta elämästä oli alkanut löystyä. Siirtymävaihe oli alkanut jo vasemmistolle voitollisista vuoden 1966 vaaleista, mutta vasta keskustapuolueelle tappiolliset vaalit (1970, 13 paikan tappio) sinetöivät siirtymän. Siirtymä olisi ollut vielä voimakkaampi, jollei vuosi 1970 olisi merkinnyt myös eduskunnan vasemmistoenemmistön päättymistä. Keskustapuolueen viimeinen voimanponnistus oli keskustalaisen Matti Miettusen johtaman laajapohjaisen hätätilahallituksen (11/1975–9/1976) jälkeinen Miettusen vähemmistöhallitus (9/1976–5/1977). Sen jälkeen Suomessa siirryttiin sosiaalidemokraattien valtahegemoniaan, joka jatkoi haastamattomana 1980-luvun lopulle saakka. Valta-asema ei kuitenkaan tuonut siihen rinnastettavissa olevaa päätös- ja toimeenpanovaltaa valtiopäiväjärjestyksen vähemmistösuoja- ja lepäämäänjättämissäännösten (aina vuoteen 1992 saakka) takia. Tämä rajoite kannusti sosiaalidemokraatteja hakemaan työmarkkinaosapuolten välisiin sopi-

muksiin perustuvia korporatistisia ratkaisuja talouden, työllisyyden ja sosiaalipolitiikan kehittämiseen. Vuodesta 1968 toiminut tulopoliittinen järjestelmä ajautui ongelmiin 1970-luvun puolivälissä, mutta sopimusten sitovuus ja vaikuttavuus vahvistui 1970-luvun lopulle tultaessa (joskin normaaliin päiväjärjestykseen tupopolitiikka sa palattiin vasta vuonna 1981 Pekkanen I -sopimuksen myötä).

Käsillä olevan artikkelin kannalta keskeinen Kalevi Sorsan toinen hallitus (1977–1979) sijoittuu 1970-luvun jälkipuoliskolle kahden viimeisen sarakkeen rajapinnassa tapahtuneeseen murrokseen. Korpilampi paikallistuu osaksi tapahtumaketjua, joka alkoi sosiaalidemokraattisen talouspoliittisen ajattelun muutoksesta keväällä 1977 ja päättyi 1978–1979 tehtyihin vakautusratkaisuihin. Kuviossa 1 nämä tapahtumat on jaettu hallituksen asettamiseen, elvytykseen, devalvaatioon, Korpilampeen ja vakautukseen.

Jälkikäteisesti rationalisoituna Sorsan toisen hallituksen tapahtumaketju oli varsin yksinoinen. Sen alkupisteenä voidaan pitää sosiaalidemokraattien talouspoliittisen ajattelun uudistumista alkuvuodesta 1976 eteenpäin Paul Paavelan johdolla (Lipponen 2009, 473). Talouspoliittinen ajattelu muuttui vaihteittain. Taustalla oli Miettusen hätätilahallituksen talouspolitiikan epäonnistuminen, mikä pakotti sosiaalidemo-

Kuvio 1. Korpilampi tapahtumasarjan osana

kraatit miettimään uudestaan talouspolitiikkansa linjauksia.⁴ Käytännöllisempään suuntaan talouspoliittinen ajattelu alkoi edetä helmi–maaliskuussa 1977, kun Paavela pyysi vanhempi budjettisihteerin Raimo Sailakselta muistiot yritysten kilpailukyvyistä ja valtiontalouden tilasta sekä niiden pohjalta toimenpideohjelman. Näiden pohjalta uutena tulokkaana keskusteluihin osallistunut Sailas alusti SDP:n epävirallisessa työryhmässä keväällä 1977. Muita valmisteluun osallistuneita olivat valtionvarainministeriön virkamiehet Timo Relander ja Pertti Sorsa sekä Lipposen (2009, 473) mukaan Eero Tuomainen.

Elvytysajattelua koskeva kollektiivinen oppimisprosessi – vanhojen politiikkojen unohtaminen ja uusien politiikkojen hahmottelu – oli varsin nopea ja ansaitsi enemmän huomiota, kuin mitä sille on tässä yhteydessä mahdollista kohdentaa (vrt. Legro 2000). Alustavasti voinee todeta, että kyse oli valtiovarainministeriön ajattelun uudistumisesta. Se muuntui budjettihallintoon keskittyneestä virastosta finanssipolitiikkaa suuntaavaksi organisaatioksi, samalla kun sen sisällä valtaa siirtyi oikeustieteellisen koulutuksen saaneilta budjettivirkamiehiltä talouspolitiikan asiantuntijoille. Samalla ei ole epäilystä siitä, etteikö sosiaalidemokraatteja olisi painanut myös huoli kansakunnan tulevaisuudesta, mikä velvoitti merkittävään politiikan suunnanmuutokseen. Joka tapauksessa jo toukokuussa 1977 keskeiset sosiaalidemokraatit olivat sisäistäneet uuden ajattelun eräitä kriitikkoja (kuten Erkki Tuomioja) lukuun ottamatta. Myös käsitteellisesti talouspolitiikka sai uutta sisältöä. Vaikka elvytyksen käsite periytyykin poliittisena käsitteenä Sukselaisen ensimmäisen hallituksen (5/1957–11/1957) ohjelmasta⁵ vuodelta 1957, vasta Sorsan toinen hallitus vakiinnutti sen suomalaisen talouspoliittiseen ajatteluun (Heikkinen 2009). Elvytyspaketti on historiallinen myös sikäli, että se oli ensimmäinen rakenteelliseen uudistamiseen ja pitkäjänteiseen politiikkaan tähdännyt politiikkapaketti.

4 SDP:n työvaliokunnan keskustelumuistiot 11.5.1977 16/17, 13.5.1977 17/18, 1.9.1977 29/34

5 ”Nykyisessä kehitysvaiheessa tarvitaan välttämättä talouspoliittista toimintaohjelmaa, jonka avulla työllisyyttä voidaan yleisin talouspoliittisin toimenpitein tehokkaasti elvyttää ilman, että maa joutuu inflatorisen kehityksen kouriin.” Sukselaisen hallitus ei pitänyt kiirettä ohjelmansa kanssa, sillä se annettiin vasta 2.9.1957, kun hallitus asetettiin 27.5. Käytännössä hallitus ei ehtinyt ohjelmaansa toimeenpanna ennen eroamistaan 29.11.1957.

Elvytykseen sisältyneellä konsensuksella oli monta isää. Ajatus oli ollut ilmassa intressiritiriitojen repimässä Suomessa, joka valmistautui UKK:n uudelleevalintaan. Maaliskuussa 1976 eläkejärjestelmässä saavutettu ”historiallinen kompromissi” on esimerkki konsensuksen esivaiheesta, jossa puolueet ja etujärjestöt olivat päässeet yhteisymmärrykseen eri osapuolten minimivaatimuksia tyydyttävästi *sosiaalipolitiikassa* (Niemelä 1988, 254–262). Sen sijaan *talouspolitiikassa* ei samankaltaista institutionaalisia rakenteita ja politiikkaa suuntaavaa konsensusta vielä tuolloin ollut. Elinkeinoelämän valtuuskunta (EVA) työskenteli asian eteen voimakkaasti vuodesta 1976. SDP:n ja EVA:n johdon ensimmäinen tapaaminen järjestettiin tammikuussa 1976. Kesällä 1976 EVA teki esityksen yhteiskuntasopimuksesta, mikä osaltaan pohjusti näiden kahden valtakeskittymän välistä yhteistyötä. (Jakobson 1992; Tarkka 2002; Lipponen 2009, 456–458.)

Toukokuussa 1977 keskustalaisen Martti Miettusen vähemmistöhallitus korvautui sosiaalidemokraattisen Sorsan johtamalla enemmistöhallituksella. Sorsan II hallitus joutui sopeutumaan edeltäjältään periytyneeseen voimakkaaseen taantumaa ja työttömyyden kasvuun, jonka tulkittiin aiheutuneen Suomen teollisuuden heikosta kilpailukyvyistä EEC:n vapaakauppa-alueella. Erityisen heikoissa kantimissa olivat metsä- ja tekstiiliteollisuus (sen sijaan metalliteollisuudessa ja Kostamus-sopimusten jälkeen rakennusteollisuudessa kehitys oli tasaisempaa Neuvostoliiton tilausten vuoksi). (Paavonen 2006.) Tämän ohella huolta kannettiin kokonaisveroasteen voimakkaasta noususta, joka vuonna 1976 oli ollut peräti 4,7 prosenttiyksikköä eli yhtä paljon kuin sitä edeltäneenä yhdeksänä vuotena yhteensä.

Sorsan hallituksen talous- ja työllisyysohjelma tavoite oli selkeästi kirjoitettu: ”tärkeimpänä tehtävänä on tuotannon elvyttäminen ja työttömyyden tehokas vähentäminen”, minkä ohella sitouduttiin pitämään kokonaisverorasitus ennallaan ja kiinnitettiin inflaatioon (suhteessa kilpailijamaihin) ja ostovoimaan systemaattista huomiota. Tämän tahtotilan toteuttamiseksi hallitus valmisti kesäkuun alussa ja sopi juhannuksen alla 1977 elvytyspaketin (muodollisesti periaatepäätöksen), jossa painopisteeksi asetettiin teollisuuden toimintaedellytysten palauttaminen. Kyseessä oli nimenomaisesti uutta ajattelua edustava *paketti*, johon sisältyi eri intressiryhmien näkemykset. Sen ytimessä olivat työnantajan sairaus-

vakuutus-, lapsilisä- ja työeläkemaksujen määräraikainen alentaminen sekä investointien tukeminen ja rakennustöiden nopeuttaminen.

Ajan henkeen kuului myös se, että Etelärannan TKL:lta ei tullut tai pyydetty heidän omaa listaansa, vaan hallitus päätti listan sisällön sisäisesti. Huomioarvoista on myös se, että hallituksessa mukana ollut SKDL (Aalto, Kivistö, Saarto) hyväksyi paketin sisällön, mikä kertoo myös tuon puolueen sisäistyneen hallitusohjelmaan sisällytetyn elvytyksen hengen. Sen sijaan keskustapuolueessa uuden ajattelun sisäistäminen eteni hitaammin. Periaatepäätöksen mukaan ”työllisyyden hoidolle annetun painotuksen, vaihtotason viimeaikaisen kehityksen ja suhdannekehitystä koskevan ennusteen perusteella on elvyttävien toimenpiteiden vaikutus ajoitettava ensi talveen”, toisin sanoen talveen 1977–1978. Tähän liittyvät poliittiset riskit tiedostanut hallitus kutsui Korpilammen konferenssin kokoon juurruttaakseen elvytyspakettiin sisältyvän uuden ajattelun intressiryhmien ajatuksiin. Juuri ennen konferenssia elokuun lopussa muut Pohjoismaat kuitenkin devalvoivat, mikä pakotti Suomen tekemään samoin, mitä puolestaan tasapainotettiin korkokannan alentamisella ja hintavalvonnan kiristämisellä. Tämä vaikutti konferenssin tunnelmaan. Tilaisuus oli historiallinen sikäli, että se oli ensimmäinen laajapohjainen hallituksen linjauksia esittelevä konferenssi ja merkitsi olennaista muutosta aikaisempaan toimintakulttuuriin.⁶ ”Tärkeintä oli uuden ilmapiirin luominen, epäviralliset keskustelut, uudet kontaktit, sitoutuminen kolmikantaiseen yhteistyöhön” (Lipponen 2009, 477).

Korpilammen jälkeen Sorsan hallitus vakautti julkisen talouden ja paransi teollisuuden kilpailukykyä edellä jo kuvatuilla aikaisempaan nähden varsin voimakkailla toimenpiteillä, kuten alentamalla työnantajien lapsilisä- ja eläkemaksuja (TEL 2 %-yksikköä, LEL 1 %-yksikkö ja työnantajan sosiaaliturvamaksua 0,667 %-yksikköä). Työmarkkinaosapuolten välisillä sopimuksilla siirrettiin muun muassa jo sovittuja palkan korotuksia. Näiden toimenpiteiden ja kansainvälisen noususuhdanteen seurauksena elinkeinoelämän kilpailukyky alkoi parantua, Suomen ta-

lous kääntyi nousuun ja vastaavasti työttömyys alkoi laskea.

Edellä Korpilampi on alustavasti paikannettu ensin osaksi 1970-luvun ja 1980-luvun alun suomalaista politiikkaa ja sitten yksityiskohtaisemmin osaksi Kalevi Sorsan II hallituksen tapahtumaketjua. Seuraavassa tarkastellaan yksityiskohdaisemmin Korpilammen osanottajia ja Korpilammen linjausten sisältöä. Edellisen tarkastelun tavoitteena on selvittää, ketkä osallistuivat ja ketkä eivät osallistuneet. Erytisen kiinnostuksen kohteena ovat osallistujien poliittiset jakaumat ja taustat. Jälkimmäisessä tarkastelussa haetaan uuden politiikan sisältöä kulttuurisena muotona.

Korpilammen hengen luojat

Heitä oli 350. He muodostavat eräänlaisen hallintoneuvoston yrityksessä Oy Suomi Ab, jossa työntekijöitä on runsaat neljä ja puoli miljoonaa. ... Miltei yhtä tärkeää kuin mitä sanottiin oli se, ketä oli kutsuttu ja miten heidät oli sijoitettu samaan saliin: vuorineuvos kommunistipoliitikon viereen, ay-mies maatalousmiehen jne. (Suomen Kuvalehti 1977, 6.)

Edellä olevassa lainauksessa Suomen Kuvalehti tiivistää konferenssin olennaisen ytimen. Se oli julkisen vallan pyrkimys muodostaa Suomelle yhtenäinen elvytyksen ja konsensuksen sisäistänyt eliitti sulkeamalla ulos yhteistoimintakyvyttömät ja luomalla valittujen osalta ryhmän sisäistä yhteenkuuluvuutta ja yhteistä ymmärrystä suomalaisen yhteiskunnan tilasta.

Korpilammelle oli kutsuttu poliittisten puolueiden, etujärjestöjen ja elinkeinoelämän eliitti. Enää ei ole selvitetävissä, minkä periaatteiden mukaan osanottajat valittiin (SDP:ssä asiasta oli vastuussa Eero Rantala), mutta tavoitteena oli laajapohjainen osallistuminen. Näin Korpilampi erosi esimerkiksi aikaisemmin samana vuonna järjestetyistä EVA-päivistä, joiden osallistujakunnassa palkansaaja- ja maanviljelijäjohtajat olivat huomattavasti edustettuna kuin Korpilammella. Aikalaishaastattelussa Sorsa (HS 7.9.1977, 20) vakuutti, ettei ”hallitus tiennyt kesäkuussa talouskonferenssin valmistelujen alkaessa tiennyt Eva-päivistä”. Tämä ei ollut aivan totta, mutta ”ei ollut viisasta näyttää kommunisteille, kuinka läheisesti sosiaalidemokraatit pitivät yhteyttä Evan vuorineuvosportaaseen” (Tarkka 2002, 159).

⁶ Uutuuden viehätystä kertoo osaltaan se, että Hyvinkään Rantasipissä 1978 pidetty Korpilampi II ei saanut osakseen samanlaista huomiota.

Uuden Suomen otsikon ”Huippujohtajat” alla julkaisemassa osanottajalistassa on 326 nimeä, mikä mahdollistaa Suomen taloudellisen ja poliittisen eliitin rakenteen tarkastelun. Makukysymys on, onko 326 henkilöä suomalaisiksi eliitiksi suuri vai pieni. Tuon ajanjakson valtatutkimus laski taloudelliseen ja poliittiseen eliittiin kuuluvaksi noin 200 henkilöä (Huttunen & Aalto 1985, 484). Sattumoisin Korpilammen osanottajista juuri 200:lla oli osanottajatiotojen mukaan johtajan asema, mutta tämäkin ryhmä oli varsin hajanainen. Mukana oli johtajia suuryritysten johtajista ja kansliapäälliköistä poliittisten nuorisjärjestöjen johtajiin. Raskaan sarjan johtajia (vuori-, kauppa- ja teollisuusneuvoksia, ministereitä, keskusjärjestöjen johtajia, puolue-sihteeireitä, kanslia- ja osastopäälliköitä, valtion-yhtiöiden johtajia yms.) oli heistä noin puolet. Kansanedustajia oli (pois lukien ministerit) 27 ja ylempiä toimihenkilöitä oli 16. Muut osallistujat olivat erilaisia luottamushenkilöitä, poliittisia sihteeireitä ja vastaavia poliittisia avustajia sekä maanviljelijöitä (tai heidän ammattinsa ei ole tiedossa).

Korpilammen osanottajien suhdetta Suomen eliittiin voi lähteä haarukoimaan eliittitutkimuksissa usein käytettyjen KKO-kirjojen avulla. KKO78 tunnistaa konferenssin osanottajista 213 eli reilusti yli puolet. Monet uuden sukupolven nousevat poliitikot eivät vielä ehtineet tuohon vuoden 1977 tietoihin perustuvaan kirjaan. Lisäksi sieltä puuttuu huomattavan monta palkansaajajärjestöjen johtajaa. Muutamat heistä – kuten STTK:n Jorma Reini – olivat olleet asemassaan vasta lyhyen aikaa. Monien osalta kyse ei ole ainoastaan ujoudesta, sillä heidän nimensä löytyvät seuraavien vuosien painoksista. Kun tarkastella täydennetään KKO82:n ja KKO86:n tiedoilla, mukaan pääsee jo 245 vaikuttajaa. Muutamaa tuon kirjan kansien väliin selkeästi kuulunutta Korpilammen osanottajaa ei ole mukana KKO-kirjassa. Heidät on lisätty aineistoon. Sen sijaan valtionvarainministeriöstä konferenssiin tullutta sihteeristöä ei lukuun ole sisällytetty.

Ainakin omasta mielestään eliittiin kuuluvia oli enemmän, sillä ”yksi ja toinen lienee ottanut nokkiinsa kun ei kuulunut kutsuttujen joukkoon” (Uusi Suomi). Esimerkiksi kansanedustajista oli kutsuttujen joukossa enemmän hallituspuolueiden kuin opposition edustajia. Kutsukirjettä ei tullut sosiaalidemokraattien radikaaleille ja kommunistien vähemmistölle muuten kuin

puolueaseman perusteella. EEC-sopimuksen yhteydessä tyhjää äänestäneistä seitsemästä sosiaalidemokraatista⁷ konferenssiin ei osallistunut ketään, mikä ei selvästikään ole sattuma. Kommunisteista kutsuttiin ne, jotka tavalla tai toisella katsottiin ”kehityskelpoisiksi”. Rajalinja kulki enemmistön ja vähemmistön välissä. Oikealta laidalta mukaan mahtui Georg C. Ehrnrooth (kaikkiaan suvun edustajia oli paikalla neljä) ja SMP:stä Veikko Vennamo, mutta ei Tuure Junnilaa tunnetuimmista kriitikoista puhumattakaan.

Mielenkiintoinen nyanssi on, että konsensuskokousta voimakkaasti ajanutta Max Jakobsonia ei tilaisuuteen kutsuttu. Tulkinasta riippuen kutsu jäi vahingossa laittamatta tai Sorsa ei halunnut Jakobsonia paikalle varjostamaan hänen asemaansa ja tuomaan julki EVA:n aloitteellisuutta konferenssin järjestelyissä. Siihen ei osallistunut myöskään tasavallan presidentti Urho Kaleva Kekkonen, joka oli Saksan Demokraattisessa Tasavallassa valtiovierailulla. Hänen asemansa heikentymisestä suomalaisessa talouspolitiikassa kertoo se, että konferenssi ei häntä tarvinnut eikä hänen kutsumistaan pidetty tarpeellisenä. UKK-sopimus (1970) ja Miettusen ”kokoonrunnuttu” hätätilahallitus (1976, II hallitus) olivat vieneet hänen kansallista poliittista pääomaansa. Ulkopoliitikassa hän oli toki edelleen haastamaton, ja Sorsan johtama SDP kiirehtikin jo vuonna 1975 pyytämään Kekkosen presidenttiehdokkaakseen sekä vahvistaakseen omaa asemaansa Kekkosen tukipuolueena että sulkeakseen Ahti Karjalaisen kuningastiensä (Suomi 2000, 310).

Luokkapohjaisesti organisoituneessa 1970-luvun Suomessa Korpilammen osanottajakunnan poliittiset sidokset ovat luonteva tarkastelun lähtökohta. Eliittitutkimusten näkökulmasta Korpilampi sijoittuu murrosvaiheeseen, jossa perinteiset kirkon, hallinnon ja liike-elämän eliitit täydentyivät etujärjestöjen ja poliittisten ryhmien eliiteillä (vrt. Alestalo & Uusitalo 1972; Uusitalo 1985). Tämä eliitin uusi rakenne näkyy myös Korpilammen osanottajien taustaorganisaatioissa.

⁷ Kaipainen, Liikanen, Raatikainen, Söderman, Tikka, Taipale ja Tuomioja. Sen sijaan vastaan ainoana äänestänyt Tellervo M. Koivisto osallistui SDP:n eduskuntaryhmän varapuheenjohtajana. Paikalla oli myös Paavo Lipponen, jonka johdolla oli kesällä 1975 valmisteltu niitä elinkeinoelämän valtiollistamisen suuntaan vieviä linjauksia, joihin elvytyksessä ja Korpilammella otettiin etäisyttä.

KKO-kirjoista poliittiset kannat puuttuvat suurimmalta osalta. Tämän aukon täyttämiseksi dosentti Erkki Tuomioja koodasi muistinvaraisesti suurimmalle osalle osanottajista poliittisen kannan. Muiden osalta selvitin poliittisen kannan muita kanavia pitkin sekä osin KKO:ista. Lisäyksiä ”Tuomiojan listaan” tuli parikymmentä. Sitoutumattomaksi (tai puolueettomaksi) merkitsin vain itsensä sellaisiksi KKO-kirjoissa nimenneet. Virheiden välttämiseksi nimesin luokkaan ”ei tietoa” ne henkilöt (kuten kansliapäällikkö Usko Uolevi Hakavuori), joiden poliittisesta kannasta oli ristiriitaisia tietoja, vaikka kyse on tiettyyn viiter ryhmään kuuluvasta henkilöstä. Puuttuvien tietojen osalta käytin vuoden 1977 puoluekanta.

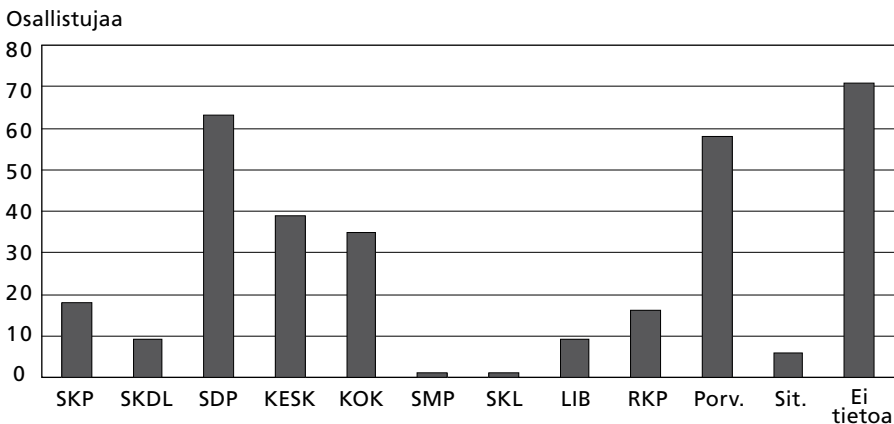
Kaikkiaan poliittinen kanta (mukaan luettuna sitoutumattomat) löytyi 255:lle Korpilammen osanottajalle (kuvio 2). Poliittisten puolueiden näkökulmasta jakauma on varsin tasainen. SKDL (mukaan luettuna sen osan muodostava SKP) sai noin 30 ja SDP reilut 60 edustajaa. Kokoomuksella, keskustalla ja RKP:llä oli yhteensä suurin piirtein saman verran edustajia. Kansanpuolueilla oli yhteensä 25 paikkaa. Vaakakupin painoi porvarilliselle puolelle puolueisiin sitoutumattomien porvareiden suuri määrä. Kun lisäksi voidaan turvallisesti olettaa, että suurin osa niistä, joiden poliittista puoluetta ei voida määrittää, olivat sitoutumattomia porvareita, Korpilammen osanottajissa oli selkeä porvarillinen enemmistö.

Eräät taustamuuttujat ovat ilmeisiä. Ensinnäkin Korpilammen ytimessä olivat sodankäyneet ikäluokat. Vajaa puolet tunnistetuista osallistu-

jista on syntynyt vuosina 1911–1925, eli he palvelivat rintamatehtävissä. Reservinupseerien (ja kunniamerkkien) määrä tässä ryhmässä on korkea erityisesti vuosina 1918–1922 syntyneissä. Valtapoliittisesti Korpilampi oli selkeästi asevelisukupolven areena. Toinen yhtä suuri ryhmä ovat vuosina 1926–1940 syntyneet, jotka ovat selkeästi nouseva ryhmä (minkä voi havaita myös heidän tietojensa ilmestymisestä KKO:n myöhempiin painoksiin). Vuoden 1940 jälkeen syntyneet ovat sen sijaan koko ryhmässä varsin vähän edustettuina, sillä heitä on alle kymmenesosa kaikista osanottajista. Vasemmistossa nuorten osuus on osallistujien keskiarvoon nähden kaksinkertainen, kun taas oikealla (ja elinkeinoelämän porvaristossa) tähän ”nuorten” ryhmään kuuluvia ei ole juuri lainkaan. Tässä suhteessa konferenssissa oli selkeä jännite sodanjälkeisen nousevan vasemmiston ja ikääntyvän, sodankäyneen oikeiston välillä.

Toiseksi osanottajakunta oli miesvaltainen. Paikalla oli (sihteeristö pois lukien) 312 miestä ja 14 naista. Naisista ainoana yleisistunnossa puhui sosiaali- ja terveystministeri Pirkko Työläjärvi, jonka työelämän demokratiaa ja tapaturmia käsittelevällä alustuksella ei ole yhtymäkohtaa konferenssin ydinteemaan. Naisten vähäinen osuus selittyy osaltaan sillä, että eliitin jäsenet kutsuttiin konferenssiin asemansa perusteella, mutta selvää on myös, että 1970-luvun suomalainen sukupuolisopimus ei päästänyt naisia talouspolitiikan avainpaikoille. Muutamien konferenssissa mukana olleen naisen taustatietoja ei löytynyt.

Osanottajien koulutus-, isän tausta ja työnantajatiedot löytyvät taulukoista 2–4. Informaation

Kuutio 2. Korpilammen osallistujien poliittiset taustat

lisäämiseksi taulukot sisältävät horisontaaliset jakaumat ja tekstiin on sisällytetty vertikaalisia tietoja. Horisontaaliset jakaumat summautuvat saataan (pois lukien desimaalipyöristykset). Toiseksi alimpana rivinä on koko kohderyhmän jakauma, johon nähden voidaan suhteuttaa eri puolueiden poikkeamat. Tämän lisäksi horisontaalisten rivien loppuun on lisätty tapausten lukumäärä. Vertikaalisten sarakkeiden alareunassa on myös tapausten lukumäärä. Suhteelliset osuudet on tarpeen mukaan kuvattu tekstissä.

Eliitin yhtenäisyyttä vähentää poliittisten ryhmien koulutustasoissa ja sosiaalisessa liikkuvuudessa olevat erot (taulukot 2 ja 3). Akateeminen koulutus oli noin puolella osanottajista – noin kolme neljäsosalla niistä, joiden koulutus voidaan saada selville. Elinkeinoelämän edustajille on enimmäkseen oikeus-, insinööri- ja/tai kauppatieteellinen, valtion palveluksessa olevilla joko oikeus- tai valtiotieteellinen koulutus. Yhteiskunta- ja taloustieteet ovat marginaalisessa asemassa.

Vallan ytimessä ei myöskään ollut montaa tohtoria – säännön vahvistavina poikkeuksina Ahti Karjalainen ja Mauno Koivisto, jotka tosin olivat enemmänkin poliitikkoja ja pankkimiehiä kuin tutkijoita. Kaikkiaan paikalla oli 26 tutkijakoulutuksen saanutta, joista suurin osa luonnon- ja

lääketieteen aloilta. Tutkimuslaitoksista paikalla oli Sitran yliasiamies professori C.E. Carlson, Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen (ETLA) johtaja Tauno Ranta, joka asemastaan huolimatta ei ollut akateemisesti kreditoinut, Työväen tutkimuslaitoksen (silloinen lisensiaatti) Pekka Korpinen sekä Pellervon tutkimuslaitoksen asiantuntijoita. Tämän laajemmin Korpilampi ei akateemista viisautta kaivannut. Yliopistojen näkemyksiä se ei kaivannut lainkaan.

Vasemmistossa on suhteellisen runsaasti tehtaanlattialta ja pientilalta nousseita, kansa- tai ammattikoulun käyneitä miehiä, jotka edustavat uusia eliittejä (Alestalo & Uusitalo 1972). Kaikkiaan oppi- ja kansakoulupohjalta Korpilammelle pääsi (ainakin) 24 henkilöä, jotka muutamaa maanviljelijää lukuun ottamatta olivat kaikki vasemmalta. Tämän ohella he olivat usein ensimmäisen polven johtajia tai akateemisia. Vasemmalla (ei SKP:n jäsenkirjaa omaava) varsin koulutettu SKDL oli säännön vahvistava poikkeus. Oikealle mentäessä koulutustasot nousevat voimakkaasti. Kun vasemmalla joka kolmannella on akateeminen tai tutkijan koulutus, tuon tason on saavuttanut oikealla jopa neljä viidestä. Oman puoluekannan ja isän sosioekonomisen aseman välillä on odotetun kaltainen vahva yhteys (taulukko 3). (Silloin kun isän tiedot puut-

Taulukko 2. Puoluekanta ja koulutus Korpilammen konferenssissa, 1977

	Osallistujan koulutus, %						N
	Kansa-koulu	Oppi- ja/tai ammatti-koulu	Opisto	Yliopisto	Tutkijakoulutus	Ei tiedossa	
SKP	11	11	22	22	6	28	18
SKDL				22	33	44	9
SDP		19	6	37	10	27	63
KESK	8	3	13	44	10	23	39
KOK	6	3	12	68	6	6	34
SMP				100			1
SKL						100	1
LIB			11	67	11	11	9
RKP			6	81	6	6	16
Porv.			7	84	7	2	57
Sit.				67	33		6
Ei tiedossa	1		5	37	3	53	73
%	2	5	8	52	8	25	
N	8	16	27	168	26	80	326

Taulukko 3. Puoluekanta ja isän sosioekonominen asema Korpilammen konferenssissa 1977

	Isän sosioekonominen asema, %						N
	Maanviljelijä	Työntekijä	Alempi toimihenkilö	Ylempi toimihenkilö	Johtaja	Ei tiedossa	
SKP	11	50		6	6	28	18
SKDL		22	11	11	11	44	9
SDP	5	32	11	10	16	27	63
KESK	54	3	3	13	5	23	39
KOK	15	15	9	38	18	6	34
SMP					100		1
SKL						100	1
LIB	11	11	22	22	22	11	9
RKP	13		6	13	63	6	16
Porv.	14	12	12	21	39	2	57
Sit.		33	33	17	17		6
Ei tiedossa	7	4	5	19	11	53	73
%	14	15	9	17	20	25	
N	47	50	28	57	64	80	326

tuvat, on käytetty äidin tietoja.) Vasemmalla on paljon työntekijöiden lapsia, Suomen keskustassa maanviljelijöiden lapset ovat vahva ryhmä ja oikealle mentäessä ylempien toimihenkilöiden ja johtajien asemat periytyvät ryhmään kuuluvien lapsille.

Työnantajan luokittelussa on useita rajatapauksia (taulukko 4). Ensimmäinen näistä liittyy valtion ja yksityisten yritysten rajapintaan, joka tuolloin oli olennaisesti epäselvempi kuin 2010-luvulla. Valtion yritykset ovat periaatteessa yksityistä sektoria, mutta johto oli usein poliittisesti nimettyä (esim. Valmet) ja niiden johtajat olivat riippuvaisia poliittisesta tuesta (esim. Olavi J. Mattila). Sama luokitteluongelma koskee julkisia tehtäviä hoitavia yksityisiä yrityksiä (VR, Posti, Puhelin ja lennätinlaitos, Kehitysaluerahasto, eläkelaitokset). Myös nämä on luokiteltu yksityiseksi yritykseksi taloudellisen autonomian perusteella, mutta käytännössä ne sijoittuvat valtion ja elinkeinoelämän väliselle harmaalle vyöhykkeelle ja niiden johdon nimitykset perustuivat poliittisiin mandaattipaikkoihin. Yhteensä niillä oli kymmenkunta edustajaa, ja he kaikki olivat eri puolueiden (lähinnä KESK:n, SDP:n sekä yksi SKDL:n ja LKP:n) jäseniä.

Toinen rajatapaus liittyy eduskuntaan. Olen luokitellut ministerit valtion palvelukseen ja kansanedustajat eduskuntaan myös niissä tapauksis-

sa, joissa ministerit ovat kansanedustajia (tyypillisenä esimerkkinä pääministeri Kalevi Sorsa). Saman logiikan mukaisesti olen koodannut ministerinä toimivan kansanedustajan johtajaksi ja kansanedustajan kansanedustajaksi (enkä hänen taustavirkansa mukaan). Niinpä esimerkiksi Hanasaaren kulttuurikeskuksen johtaja Pär Stenbäck on tässä luokituksessa kansanedustaja.

Taulukkoon 4 tiivistetyt tulokset kertovat olennaisimmat jakolinjat. Konferenssi on selkeästi yksityisen sektorin, eduskunnan, puolue- ja järjestökoneiston sekä valtion tapaaminen. Kuntasektori ei seminaariin juurikaan osallistunut – suurimpien kaupunkien kunnanjohtajia sekä kuntien keskusjärjestöjä lukuun ottamatta. Selvästikään osanottajalistaa valikoitaessa talouspolitiikka ei kytkeytynyt kunnallispolitiikkaan. Poliittisista puolueista lähtökohtaisesti riippumattomia kansalaisjärjestöjä, kuten sosiaali- ja terveysalan järjestöt, ei tilaisuuteen osallistunut lainkaan.

Toiseksi, siltä osin kuin asiaa voidaan selvittää, *valtio* on vahva vasemmiston ja keskustan työnantajana, oikealla korostuu puolestaan yksityisen sektorin ja etujärjestöjen voimakas asema. Valtion johtajapaikoista SDP:llä oli noin neljännes ja keskustalla viidennes. Säännön vahvistava poikkeus oli äärivasemmisto, jonka asema valtion hallinnossa oli varsin ohut kiintiöpaikoista huo-

Taulukko 4. Puoluekanta ja työnantaja Korpilammen konferenssissa, 1977

	Työnantaja, %						N
	Yksityinen	Eduskunta	Puolue/ järjestöt	Kunnat	Valtio	Ei tiedossa	
SKP	17	22	28		11	22	18
SKDL	11	22	11		11	44	9
SDP	13	13	19	3	25	27	63
KESK	21	13	10		33	23	39
KOK	47	9	21	9	9	6	34
SMP		100					1
SKL						100	1
LIB	22	22			44	11	9
RKP	44	19	6		13	19	16
Porv.	70	2	14		12	2	57
Sit.	50				50		6
Ei tiedossa	30			1	12	52	73
%	34	9	13	2	18	25	
N	110	29	41	6	60	80	326

limatta. Heillä oli ministeripaikatkin huomioon ottaen viittisen prosenttia johtajapaikoista, mikä on samaa luokkaa kansanpuolueiden kanssa. Vielä heikommin siellä on suhteellisesti edustettuna kokoomus (noin 5 %), mutta sen kannattajia kanavoituu porvarien ja sitoutumattomien ryhmään. Yhdessä nämä ryhmät muodostavat noin viidenneksen johtajapaikoista. (Koska valtion ja elinkeinoelämän rajapintaan sijoittuvat valtiomyritykset on luetteloitu yksityisiksi yrityksiksi, vasemmiston ja keskustan osuus julkisen vallan vaikutuspiirissä olevista johtajapaikoista on jonkin verran taulukossa kuvattua suurempi).

Vasemmiston ja keskustan yhteydet yksityiseen sektoriin olivat varsin ohuet – tässä kohden keskustapuolueen lukuihin sisältyy myös maatalousryhtäjäisyys. Kommunisteilla on pari prosenttia näistä paikoista, mihin sisältyy valtioyhtiöihin tehdyt poliittiset virkanimitykset. Keskustalla ja sosiaalidemokraateilla on molemmilla reilut seitsemän prosenttia yksityisen sektorin johtajapaikoista. Hivenen yllättäen RKP:n osuus on ”vain” samaa luokkaa, mikä kertoo ruotsinkielisen elinkeinoelämän suhteellisesta kapeudesta. Kaikkiaan porvarit ja kokoomus muodostavat yli puolet yksityisen sektorin johtajista. Viidenneksen poliittisesta kannasta ei ole tietoa, mutta heidät voi varsin turvallisesti määritellä porvarillisiksi.

Eduskunnasta paikalle tulleista neljäsnes oli

SDP:stä ja viidennes siitä vasemmalle. Keskustalaisia oli vajaa viidennes ja kokoomuksesta ja RKP:stä kummastakin noin kymmenen prosenttia. Muilla ryhmillä oli kullakin yksi edustaja, mikä tuo 3,7 prosentin osuuden. Edustus on voimakkaasti vasemmalle painottunut eikä vastaa eduskunnan kokoonpanoa. Sama koskee puolueja järjestökenttää. Noin 30 prosenttia tämän ryhmän osallistujista oli SDP:stä ja 15 prosenttia siitä vasemmalle. Porvareilla oli noin viidenneksen ja kokoomuksella noin 17 prosentin osuus, mikä kertoo työnantajajärjestöjen vahvasta osallistumisesta. Keskustalla oli noin kymmenen prosentin osuus, joka kanavoitui MTK:oon ja keskustapuolueen järjestöihin.

Kaiken kaikkiaan Korpilammen osanottajien poliittisten ja sosioekonomisten taustojen tarkastelu tuo esiin jakautuneen eliitin. Eri ryhmät ovat pitkälti jakautuneet toisiinsa nähden sosioekonomisen taustan, sukupolven, koulutuksen, sosiaalisen liikkuvuuden ja työskentelysektorin suhteen. (Erot pienentyvät, mutta eivät katoa, jos tarkastelu rajataan kahteensataan johtajaan). Korpilammen Suomi oli selkeästi luokkapohjaisesti organisoitunut ja syvästi jakautunut eliittiyhteiskunta, jossa eri eturyhmät hakivat valtaresursseja eri alueilta ja sektoreilta. Seuraavassa tarkastellaan, miten tuohon sisäisesti jakautuneeseen eliittiin vuodatettiin konsensuksen henki.

Kansallinen konsensus ja Korpilammen henki

Me emme pääse mihinkään siitä, että eriäviä käsityksiä ja eturistiriitoja esiintyy talouspolitiikassa jatkuvasti. Kansakuntana meillä on kuitenkin niin paljon yhteisiä etuja, että on kaikki syy ponnistella, jotta myös talouspolitiikan hoitoon saataisiin entistä enemmän suunnitelmallisuutta, tervettä järkeä ja yhteisvastuuta. (Kalevi Sorsa, Elvytyksen linjat 1977, 16.)

Hallituksen keskeinen viesti Korpilammella oli johdonmukainen jatkumo vuonna 1976 alkaneelle politiikan uudelleensuuntautumiselle. Kaikessa lyhykäisyydessään se oli, että Suomen ”malli” ei sovellu avoimeen ja aikaisempaa hitaamman kasvun talouteen, minkä seurauksena kilpailukyky, työllisyys ja julkinen talous ovat murroksessa. Kyse ei siis ole suhdanneongelmasta, vaan rakenteellisista vaikeuksista. Takana oli jo kolme nol-lak kasvun vuotta, työttömyys lisääntyi ja kansainvälisestä kasvusta ei olisi ratkaisuksi. Näissä puitteissa täystyöllisyyttä ei tulaisi saavuttamaan valtion tukitoimenpiteillä. Vanhat talouspolitiikan välineet eivät uusissa olosuhteissa toimi.

Ratkaisu oli yksioikoinen: hallitus määritteli ”elvytyksen” käsitteen uudelleen. Kun aikaisemmin yhteiskuntapolitiikan ytimessä oli valtiollisen sääntelyn vahvistaminen ja hyvinvointivaltion ja sosiaalipolitiikan laajentaminen, Sorsan toinen hallitus pyrki myös elinkeinoelämän toimintaedellytysten parantamiseen ja siten työllisyyden lisäämiseen. Teollisuuden kansainvälisen kilpailukyvyyn palauttaminen tuli nostaa talouspolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi. Välineenä tähän palauttamiseen oli elvytyspaketti, joka tuki teollisuuden investointeja ja hillitsi kustannusten kehitystä. Lisäksi inflaatioautomaatti oli saatava pysähtymään erilaisia hintojen ja tulojen sidonnaisuuksia irrottamalla (eli hintojen noususta ei automaattisesti seuraisi palkkojen ja etuuk-sien nousua).

Julkisen talouden ja julkisen sektorin kannalta keskeiset linjaukset oli tiivistetty valtionvarainministeri Paul Paavelan alustukseen. Ne ovat esitettävissä ranskalaisin viivoin seuraavasti:

- Kokonaisveroasteen nostaminen ei ole mahdollista.
- Kuntien ja Kansaneläkelaitoksen menolisäykset syövät valtaosan julkisen talouden käytössä olevan liikkumavarasta.
- Valtion menojen sisään jo rakennetut menolisäykset syövät valtionalouden käytössä olevan liikkumavaran.

- Kokonaisveroasteen puitteet ylittäviä uudistusohjelmia ei ole mahdollista käynnistää.
- Julkisia menoja lisäävät hinta-, kustannus- ja tulokytkennot (erilaiset indeksoinnit) olivat liiallisia ja haitallisia.
- Ulkomaista velanottoa budjettitalouteen voidaan lisätä, mikäli ulkoisen velan suhde BKT:een säilyy ennallaan.

Kaiken kaikkiaan Paavelan linjaukset asettivat selkeät reunaehdot julkisen talouden toiminnalle: julkisen sektorin menojen lisääminen ehdollistettiin talouskasvun ja työllisyyden luomalle liikkumavaralle.

Hallituksen viestiä tukivat elinkeinoelämän edustajat, jotka toistuvasti havainnollistivat Suomen teollisuuden heikkoa tilannetta tuottavuuden huonolla kehityksellä ja tilauskirjojen ohuudella. He myös toistuvasti alleviivasivat keskiarvojen olevan elinkeinoelämässä harhaanjohtavia: jos puolet teollisuudesta kannattaa ja toinen puoli tekee tappiota, keskiarvo on kohtuullinen, mutta puolet yrityksistä kaatuu. Ylipäätään Korpilammella äänessä olivat hallitus ja elinkeinoelämä, jotka pitivät valtaosan kaikkiaan 175 puheenvuorosta.

”Korpilammen hiljaisiin”, kuten Helsingin Sanomat heitä omassa raportissaan kutsui, kuuluivat Suomen Pankin pääjohtaja ja Sorsan kilpailija Mauno Koivisto ja ay-johtajat. Koivisto piti seminaarissa alustuksen, mutta muuten Korpilampi merkitsi hänen kilpailijansa Sorsan suhteellisen aseman vahvistumista. Ay-johtajien osalta tilanne on moniulotteisempi. Kuvaavaa tilannetulkinnan eriseuraisuudelle oli STK:n ja SAK:n edustajien erilinjaisuus. STK:n puheenjohtaja Stig H. Hästön mukaan Suomi-neito oli vakavasti sairas, mutta SAK:n (entinen) toinen puheenjohtaja Arvo Hautala näki Suomen-neidolla olevan vaihdevuodet (viitteenä itsenäisyyden 60-vuotisjuhluvoiteen).

Hallituksen linjaukset olivat mullistavia 1970-luvun loppupuolen henkisessä ilmapiirissä. Sorsan puheita kuvattiin ”patruunan päiväniksi”. ”Korpilampi symboloi SDP:n sisällä tapahtunutta talous- ja rahapoliittisen ajattelun muuttumista.” (Suomi 2000, 252.) Uutta linjaa kannatettiin laajasti, mutta ei yksimielisesti. ”Evan edustajat ... totesivat kokouksen osoittaneen, että yhteiskuntasopimus on hyväksytty” (Tarkka 2002, 159; ks. myös Jakobson 2003, 159), toisin sanoen elinkeinoelämän kilpailukyky oli si-

joitettu talouspolitiikan ytimeen. ”Työnantajia ei uuteen henkeen tarvinnut juuri houkutella, mutta työmarkkinajärjestöjen mukaan saanti oli mutkikkaampaa” (Blåfield & Vuoristo 1985, 115). Konsensus edellytti palkansaajien intressien aikaisempaa systemaattisempaa sopeuttamista elinkeinoelämän kilpailukyyn asettamiin raameihin. Kun kansantalouden funktionaalisen tulojaon (palkkojen, sosiaaliturvamaksujen ja yritysten voittojen suhteelliseen osuuteen) vakautteen kiinnitettiin systemaattista huomiota, palkansaajajärjestöjen kamppailu kohdistui omien suhteellisten asemien säilyttämiseen, mikä osaltaan heikensi keskusjärjestöjen neuvotteluasemaa (suhteessa liittoihin).

Uuden hengen voimakkuudesta kertoo myös se, että SAK ja STK sopivat joulukuussa 1977 kansantalouden kilpailukyyn ja julkisen talouden vakauden nimissä maaliskuussa 1977 jo sovittujen palkankorotusten siirtämisestä.⁸ Ilmaiseksi SAK ei tähän sopimukseen suostunut. Osana tätä elinkeinoelämän kilpailukykyä vahvistavaa pakettia sovittiin joukosta palkansaajien ostovoimaa lisääviä hinta- ja veropoliittisia toimia (SAK 1978, 23). Lisäksi hallitus antoi joulukuussa 1977 toisen elvytyspaketin, johon sisältynyt vakuutettujen sosiaaliturvamaksun alennus yhdistettynä tuloveroasteikkojen inflaatiotarkistukseen lisäsi palkansaajien käytettävissä olevia reaalityuloja.

Muuta kritiikkiä tuli kahdelta taholta. SKDL:n (SKP:n) edustajat olivat kuulevinaan työnantajien puheista ”vanhoja valitusvirsiä” ja ”suhteettomia vaatimuksia”. Vaikka myös he näkivät teollisuuden toimintaedellytykset tärkeinä, niiden ei katsottu edellyttävän elvytyksen kaltaisia toimenpiteitä. He lähestyivät kansantuotteen jakautumista jakopolitiikan ja luokkataistelun, eikä niinkään kasvupolitiikan ja yhteisten intressien näkökulmasta. Maltillisempaa kantaa edusti Jouko Kajanoja, joka haki ratkaisua sosialististen maiden kanssa käytävästä kaupasta ja kokonaisyksynnän kasvattamisesta sekä palveluelinkeinojen kasvusta, mutta siirsi keskustelun ulkomaankaupan avoimuudesta ”myöhempään

keskusteluun”.⁹ Toinen kriittinen ryhmä olivat maa- ja metsätaloustuottajat, joskin heidän asemansa oli kaksijakoinen. Yhtäältä metsätalouden edut olivat yhteneviä teollisuuden kanssa, mitä tulee puun hinnan kansainväliseen kilpailukyyn, mutta maatalouden osalta teollisuuden aseman korostuminen aiheutti huolestumista. Erityisesti huolena oli se, että maatalous irrotettaisiin sille edullisesta tulopoliittisesta järjestelmästä (jossa maatalouden tuloja nostettiin palkansaajien tulojen mukaisesti) ja että maatalouden ylituotanto-ongelmat muuntuisivat maatalousväestön rahoitettavaksi ongelmaksi. Taustalla oli Mieltusen hallituksen yksipuolinen maataloustulopäätös ja omavaraisuuden muuntuminen ylituotannoksi. Tämä huoli näkyy myös Korpilammen linjauksissa. Virolainen korosti, että maataloustuotannon tasapainottaminen vaikeana työttömyyskautena ei ole järkevää, koska se lisää työttömyyttä, ja vetosi lisäksi oikeudenmukaiseen tulotasoon ja aluepoliittisiin näkökantoihin. Näissä linjauksissa ei ole elvytys- ja rakennepolitiikan mukaisia tavoitteita. Toisaalta elvytyksen ideaan ei kuulunut maatalouden alasajoa.

Kaiken kaikkiaan keskusteluissa korostui siis teollisen yhteiskunnan eliitin voimakas valta-asema, jonka ytimessä olivat vahvaa valtiota kannattava SDP ja markkinoiden vapautta (suhteessa valtioon) vaaliva elinkeinoelämä. Näiden kahden valtaryhmän intressit osoittautuivat samansuuntaisiksi tuossa historiallisessa tilanteessa kommunistien ja maatalousväestön etujen ja visioiden kustannuksella. Tämä ei tietenkään ole Suomessa mikään ratkaiseva uutuus, sillä työmarkkinaosapuolilla oli toki ollut jo aikaisemmin yhteisiä näkemyksiä ja intressejä. Merkittävää oli kuitenkin yhteistoiminnan laaja-alaisuus ja sosiaalidemokraattien selkeä irtiotto 1970-luvun puolessa välissä tehdyistä yritysten, pankkien ja apteekkien valtiollistamislinjauksista.

Suomen sanoma- ja aikalaislehdistö kattoivat Korpilammen tapahtumat poikkeuksellisen laajasti alkaen kulutetun paperin määrästä. Laajimman kattauksen tarjosi Kauppalehti, joka raportoi Korpilammen tapahtumista kymmenen si-

8 Maaliskuun 1978 korotukset siirrettiin syyskuuhun 1978 ja lokakuun 1978 korotukset helmikuuhun 1979. Sorsan tavoitteena marraskuussa 1977 oli näiden korotusten jädäyttämisen.

9 Lisäksi hän ehdotti verotusreformia, jossa kavennettaisiin poisto-oikeuden etupainoisuutta ja varastojen aliarvostamismahdollisuutta yritystoimintaa väärinä. Verokertymä säilytettäisiin ennallaan. Ehdotus oli Kajanojan yksityistä ajattelua, eikä sitä ollut sisällytetty hallitusohjelmaan tai juhannuksen elvytyspakettiin.

vun laajuudelta. Vähemmällä selvisi esimerkiksi jonkin verran kriittisempi Uusi Suomi, joka antoi kokoukselle neljä sivua, mutta saman mittakaavan raportointiin ylsivät myös Helsingin Sanomat, Turun Sanomat ja Aamulehti. Aikakauslehdistä Suomen Kuvalehti antoi laajimman kattavuuden (ja kattavan kuvakavalkadin). Esitelmiä ja ilmapiiriä kuvailevien juttujen ohella mukaan mahtui myös keskeisten osanottajien haastatteluja.

Laaja uutisointi kertoo osaltaan Korpilammen symbolisesta merkityksestä, josta myös tilaisuuden suunnittelijat olivat hyvin tietoisia. Ensinnäkin, Korpilampi paikkana mahdollisti eliittien rituaalisen kohtaamisen julkisuuden silmien alla. (Illanvietto tosin järjestettiin Helsingin keskustassa Smolnassa.) Se oli samanaikaisesti sekä vain eliiteille tarkoitettu suljettu tapahtuma että muulle kansalle suunnattu seremonia, josta uutisoitiin laajasti. Toiseksi, Korpilampi sanana puhutteli suomalaista mielikuvitusta. Konferenssin sijoittuminen HOK:n omistamalle Korpilammelle oli sattuma, sillä Finlandia-talo oli varattu muuhun tarkoitukseen ja muita sopivia tiloja ei ollut käytettävissä (HS 7.9.1977). Kuitenkin vetäytyminen ”korpeen” pohtimaan suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuutta loi mielikuvan moosesmaisesta vetäytymisestä, josta tuloksena olivat kiveen hakatut linjaukset. Lopuksi Korpilampi toi myös mielikuvan synkästä korpivaelluksesta, jonka aika alkaa olla ohitse yksituumaisuuden löytymisen jälkeen: edessä olivat valoisimmat vuodet. Tätä mielikuvaa Sorsa myös puheissaan ja haastatteluissaan systemaattisesti hyödynsi.

Epilogi – Korpilammen henki ja konsensus 2010-luvun Suomessa

Konsensuspolitiikan läpimurto 1970-luvun lopulla voidaan tulkita myös kullisien takaiseksi puolustusryhmittymiseksi. Vaikka oli luokkaeroja ja eturistiriitoja, oli myös yhteisiä intressejä. Konsensus ei ollut pelkkää suurimman yhteisen nimittäjän etsimistä talous- ja työllisyyspolitiikassa. (Tarkka 2002, 208.)

Tapahtumaketjujen merkitystä korostava historiallinen sosiologia on voittajien historiaa. Se kiinnittää huomionsa institutionalisoituneisiin tapahtumaketjuihin ja jättää vaihtoehdot, mutta periaatteessa mahdolliset tapahtumaketjut tarkastelussaan sivuun. Samalla se tuo esiin voittajien – Korpilammen tapauksessa sorsalaisen SDP:n, EVA:n, TKL:n ja STK:n sekä VM:n

– intressit ja tukeutuu heidän määritelmään – kansallisesta edusta. Vaihtoehtoisten intressiryhmien – konsensuksen aikana poliittisen kentän ääri laidat ja sosiaalidemokraattinen vasemmisto, mutta myös ympäristöliike – tulkinnat legitimitistä tulkinnasta jäävät usein tarkastelun ulkopuolelle. Toisaalta mitä pidemmälle aika kuluu tarkastelluista tapahtumista ja mitä useampia käännekohtia historiasta voidaan nimetä ja mitä enemmän valtasuhteet muuttuvat, sitä todennäköisempää on, että tapahtumasarjoja tulkitaan ja arvotetaan uudestaan. Näin on tapahtunut suomalaiselle konsensukselle.

Jälkikäteen Sorsan II hallituksen jälkeistä suomalaista konsensusta on kiitetty ja kirottu. Yhtäältä konsensus on nähty yhteisymmärryksen kulttuurina, jonka puitteissa yhteen hiileen puhaltanut kansakunta sopeutui avoimeen toimintaympäristöön tavalla, joka mahdollisti vakaan talouskasvun, korkean työllisyyden, vakaan julkisen talouden ja hyvinvointivaltion laajentamisen. Se myös mahdollisti hallitukselle ja etujärjestöille yhteisten intressien määrittelyn sekä ulko- että kauppapolitiikassa (esim. Tarkka 2002, 208) ja kannatteli tulopoliittista järjestelmää aina 1980-luvun lopulle saakka. Toisaalta konsensusta voidaan tulkita ahdasmielisyyden ja vaihtoehdottomuuden politiikaksi, jossa omaa etuaan valvovat eliitit jakoivat vallan keskenään, syllistyivät törkeisiin poliittisiin virkanimityksiin, itäkortilla pelaamiseen sekä alistivat kansalaiset alamaiseksi ja ympäristön arvot taloudellisille eduille (Boxberg & Heikka 2009; Taivalsaari 1991). Tähän kritiikkiin voi myös sisällyttää ajatuksen hyvinvointivaltion alistamisesta elinkeinoelämän kilpailukyvyille (Heinonen 1993).

Kummallekin tulkinnalle on tulokulmaansa tukeutuvat omat perusteensa. Samalla kuitenkin konsensuksen intressejä yhteen sulauttavaa, julkisen vallan toimintaa ja julkisen sektorin kasvua hillitsevää vaikutusta on myös ylikorostettu. Jälkeenpäin tarkasteltuna sen paremmin elvytys-vakautus-tulopoliitiikka kuin Korpilammen henkikään *eivät* odotetussa määrin vakauttaneet suomalaista talouspolitiikkaa. Se perustui devalvaatioisykleihin aina talous- ja rahaliiton jäsenyyden valmisteluun (alkaen vuodesta 1993) saakka. Talouspolitiikan sisällä säilyi jako vakaan markan miesten ja devalvaatiohaukkojen välillä. Syklisyys kuitenkin vähentyi ja devalvaatiot pienentyivät (vrt. Pekkarinen & Vartiainen 1995; Paa-vonen 2006).

Konsensuksen idea oli voimakkaimmillaan 1980-luvun alkupuolen voimakkaan talouskasvun vuosina. Missä määrin tuo talouskasvu aiheutui konsensuksen mahdollistamista rakenteellisista uudistuksista ja tulopolitiikasta jää tässä artikkelissa käsittelemättä: selitykset vaihtelevat ulkoisten tekijöiden (ennen kaikkea Neuvostoliitto ja länsimarkkinoiden nousukausi) luomista sattumista rakenteellisista perässätulijan eduista päämäärätietoiseen kansalliseen politiikkaan (Pekkarinen & Vartiainen 1995, 398–421). Samanaikaisuus lisäsi joka tapauksessa konsensuksen hyväksyttävyyttä.

Julkisen talouden osalta Korpilammen henki ja konsensus eivät pysäyttäneet kokonaisveroasteen nousua hallituksen ja EVA:n toivomalla tavalla. Veroaste kyllä laski prosenttiyksikön verran (40,8 %:sta 39,0 %:iin) ja yksityisen sektorin tukipalkkiot nousivat saman verran (14,3 %:sta 15,0 %:iin) 1977–1978 (SAK 1978, 24). Muutos kuitenkin jäi tilapäiseksi, sillä 1980-luvun nousukautena kokonaisveroaste nousi edelleen – joskin tasoero Ruotsiin nähden säilyi. Myös sosiaalimenojen kasvu jatkui entisellään ja itse asiassa kasvu nopeutui 1980-luvulla bruttokansantuotteen nopeasta kasvusta huolimatta (Uusitalo 1990; Kangas 2006). Toiselta puolen voidaan tiivistää, että konsensuksen tuoma vakaus ja ennustettavuus loivat kehyksen pitkjänteiselle sosiaalipolitiikan laajentamiselle. Paavelan Korpilammella esittämien linjauksien osalta on huomionarvoista se, että valtiontalous säilyi ylijäämäisenä konsensuksen ajan. Talouskasvu ja työllisyyden kasvu toivat valtiontalouteen sen tarvitseman liikkumavaran (kuntatalouden ja sosiaalivakuutusrahastojen talouden kehittyessä vakaammin), mikä puolestaan mahdollisti valtion osaltaan rahoittamat ”uudistusohjelmat” (Paavelan termi).

Syksyllä 2010 nuorimmat Korpilammen kävijät olivat 65-vuotiaita. Konferenssin varsinai-

sista osanottajista työelämässä on enää poliitikkoja (kuten Paavo Väyrynen) siellä nuorta kaarta edustaneiden Kunnallisen eläkevakuutuksen (Keva) toimitusjohtaja Markku Kauppisen erottua heinäkuussa 2009 ja poliittisen valtiosihteerin Risto Volasen jäätyä eläkkeelle kesäkuussa 2010. Konsulttina toimii muutama osanottaja (kuten Paavo Lipponen ja Ulf Sundqvist). Sihteeristöistä työelämässä on vain yksi, Raimo Sailas. Kaiken kaikkiaan 2010-luvulla omakohtaisesti Korpilammen hengenvuodatuksen kokeneita ei enää ole montaa politiikan avainasemissa. Suomen 2010-luvun taloudellinen ja poliittinen eliitti lukee Korpilammesta kirjoista ja artikkeleista, sikäli kun suomea taitaa.

Tulopolitiikan ajan (1968–2007) loppuminen ja globaali finanssikriisi ja siihen liittyvä julkisen talouden velkaantuminen (2008–) ovat jälleen herättäneet kaipuuta konsensukseen ja Korpilampeen.¹⁰ Konsensuksesta haetaan tukea harjoitetulle politiikalle vetoamalla yhteisiin intresseihin. Huhtikuun 2011 vaalien tuloksesta riippumatta odotettavissa on, että uusi hallitus tulee menettelemään samoin kuin Sorsan II hallitus syksyllä 1977. Se tulee hakemaan laajapohjaista tukea hallitusta ja elinkeinoelämää yhdistäville linjauksilleen vetoamalla suomalaisten yhteiseen hyvään ”korkean tason päättäjäseminariissa”, jossa viittauksia Korpilampeen ei säästellä (kuten ei myöskään huomautuksia taloudellisen tilanteen muutoksesta). Paavelan lista julkisen talouden vakauttamisesta on käypää tavaraa myös keväällä 2011. Elinkeinoelämän kilpailukyky ja työllisyyden tukeminen (sekä ehkä ekologiset kysymykset) löytävät toisensa. Historian toistuvuuden kannalta mielenkiintoinen kysymys on, ketkä tuohon tilaisuuteen tällä kerralla osallistuvat ja miten vallassa olevien intressiryhmien oma etu käännetään kansakunnan yhteiseksi hyväksi.

¹⁰ Talvisodan henkeä konkretisoimatta tammikuun kihlausta juhlistettiin myös arvokkain menoin tammikuussa 2010, samalla kun huolta kannettiin tuon hengen rapautumisesta.

KIRJALLISUUS

- Abbott, Andrew: On the Concept of Turning Point. Teoksessa: Abbott, Andrew: History Matters – On Theory and Method. Chicago: The University of Chicago Press, 2001
- Alasuutari, Pertti: Toinen tasavalta – Suomi 1946–1994. Tampere: Vastapaino, 1996
- Alestalo, Matti & Uusitalo, Hannu: Eliittinen sosiaalinen tausta ja yhteiskunnan muutokset Suomessa. *Sosiologia* 9 (1972): 5, 192–207
- Bergholm, Tapio: Suomen mallin synty. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007): 5, 475–491
- Bläfield, Antti & Vuoristo, Pekka: Kalevi Sorsan suuri rooli. Helsinki: Kirjapaja, 1985
- Boxberg, Katja & Heikka, Taneli: Lumedemokratia. Helsinki: WSOY, 2009
- Gronow, Jukka & Klemola, Pertti & Partanen, Juha: Demokratian rajat ja rakenteet. [TANDEM]. Helsinki: WSOY, 1977
- Elvytyksen linjat - talouspoliittinen konferenssi 5.–6.9.1977. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1977
- Heikkinen, Sakari: Kuka keksi elvytyksen. *Kielikello* 2009:1 <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=1974> Lainattu 20.9.2010
- Heinonen, Jari: Kattotarinnasta monikärkiseen pohdintaan. Helsinki: Gaudeamus, 1993
- Huttunen, Veikko & Aalto, Teemu: Itsenäinen Suomi. Kansakunnan historia 3. Helsinki: WSOY, 1985
- Iivari, Ulpu: Lähikuvassa Ulf Sundqvist. Helsinki: Otava, 2009
- Jakobson, Max: Vallanvaihto – Havainnot ja muistiinpanoja vuosilta 1974–1992. Helsinki: Otava, 1992
- Jakobson, Max: Tilinpäätös. Helsinki: Otava, 2003
- Julkunen, Raija & Vauhkonen, Jussi: Suomalainen ihme – Työeläkejärjestelmän synty. Teoksessa: Saari, Juho (toim.): Historiallinen käänne – Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus, 2006
- Jussila, Osmo & Hentilä, Seppo & Nevakivi, Jukka: Suomen poliittinen historia, 1809–2009. Helsinki: WSOY, 2009
- Kallioinen, Mika & Keskinen, Jarkko & Lähtenmäki, Liisa & Paavonen, Tapani & Teräs, Kari: Kilpailun voittokulku: Kartelleista ja säännöstelystä globaaliin markkinatalouteen. Teoksessa: Pietikäinen, Petteri (toim.): Valta Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 2010
- Kangas, Olli: Poliittikka ja sosiaaliturva Suomessa. Teoksessa: Paavonen, Tapani & Kangas, Olli: Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana. Helsinki: Edita, 2006
- Kettunen, Pauli: Kirkuvan harmaa vuosikymmen. *Elektroninen julkaisu*. www.tyovaenperinne/tyovaentutkimus/tt2006/a_kirkuvan.htm. Helsinki 2006
- Kosonen, Pekka & al.: Suomalainen kapitalismi – Tutkimus yhteiskunnallisesta kehityksestä ja sen ristiiriidoista sodanjälkeisessä Suomessa. Helsinki: Lovkirjat, 1979
- Kyntäjä, Timo: Tulopolitiikka Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 1993
- Legro, Jeffrey: The Transformation of Policy Ideas. *American Journal of Political Science* 44 (2000): 3, 419–432
- Lipponen, Paavo: Muistelmat I. Helsinki: WSOY, 2009
- Meinander, Henrik: Suomen historia – Linjat, rakenteet, käännekohtat. Suom.: Paula Autio. Helsinki: WSOY, 2006
- Niemelä, Heikki: Suomen kokonaiseläkejärjestelmän muotoutuminen. Helsinki: Kela, 1988/1994
- Olick, Jeffrey K. & Robbins, Joyce: Social Memory Studies – From "Collective Memory" to the Historical Sociology of Mnemonic Practice. *Annual Review of Sociology* 24 (1998): 105–40
- Paavonen, Tapani: Talouden kehitys ja talouspolitiikka hyvinvointivaltion aikakaudella. Teoksessa: Paavonen, Tapani & Kangas, Olli: Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana. Helsinki: Edita, 2006
- Pekkarinen, Jukka & Vartiainen, Juhana: Suomen talouspolitiikan pitkä linja. Helsinki: WSOY, 1995
- Pesonen, Pertti & Riihinen, Olavi: Dynamic Finland – The Political System and the Welfare State. *Studia Fennica, Historica* 3. Helsinki: SKS, 2002
- Price, Richard: Detecting Ideas and Their Effects. Teoksessa Goodin, Robert E. & Charles Tilly (toim.): *The Handbook of Contextual Political Analysis*. Oxford: Oxford University Press, Oxford 2006, 252–265.
- Riihinen, Olavi (toim.): Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 1990
- Ruuskanen, Olli-Pekka & Snellman, Alex & Widgrén, Mika: Yhteiskunnan huipulla – Eliittirakenne muutoksessa 1809–2009. Teoksessa: Pietikäinen, Petteri (toim.): Valta Suomessa. Helsinki: Gaudeamus, 2010
- Saari, Juho (toim.): Historiallinen käänne – Johdatus pitkän aikavälin historian tutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus, 2006a
- Saari, Juho (toim.): Suomen malli – Murroksesta menestykseen? Helsinki: Yliopistopaino, 2006b
- SAK: SAK:n vuosikirja 1977. Helsinki: SAK, 1977
- SAK: SAK:n vuosikirja 1978. Helsinki: SAK, 1978
- Sewell, William Jr: Historical Events as Transformations of Structures - Inventing Revolution at the Bastille. Teoksessa: Sewell, William: *The Logics of History*. Princeton: Princeton University Press, 2005
- Suomi, Juhani: Umpeutuva latu – Urho Kekkonen 1976–1981. Helsinki: Otava, 2002
- Taivalsaari, Eero: Konsensus – Johdatus Suomen 1980-luvun historiaan. Helsinki: WSOY, 1991
- Tarkka, Jukka: Uhan alta unioniin – Asennemurros ja sen unilukkari EVA. Helsinki: Otava, 2002
- Uusitalo, Hannu: Luokkarakenne ja intressien organisoituminen. *Sosiologia* 22 (1985): 2, 165–178
- Uusitalo, Hannu: Hyvinvointivaltion kehitys ja tulevat haasteet. Teoksessa: Riihinen, Olavi (toim.): Suomi 2017. Jyväskylä: Gummerus, 1990
- Vahtola, Jouko: Suomen historia – Jääkaudesta Euroopan unioniin. Helsinki: Otava, 2003
- Wiberg, Matti: Poliittikka Suomessa. Helsinki: WSOY, 2006.

ENGLISH SUMMARY

Juho Saari: Finnish consensus policy: the 1977 Korpilampi conference as turning point (Suomalainen konsensus – Korpilammen konferenssi [1977] käännekohtana)

This article discusses the formation of Finnish consensus policy from the vantage point of the 1977 Korpilampi conference, which is characterized as an integral part of the policy of stimulus and stabilization adopted by the second cabinet of Kalevi Sorsa. (1977–1979), which generally considered as the turning point of Finnish economic and social policies. Seen from the point of view of institutional change, (in terms of budgetary cuts and legal frameworks), the significance of the conference to consensus is quite marginal, if not non-existent; from the point of view of cultural change and cultural understanding of the common interest, however, Korpilampi conference and the related emerging “Spirit” of Korpilampi is pivotal

to the consensus. of late 1970s and 1980s. Following the event structure analysis of the conference as a part of consensus building process, and the general description of the Korpilampi conference, the article examines it in more detail by exploring the political, socio-economic and demographic and employer structures of the political and industrial elites attending the conference. This examination makes clear the class linkages of these elites. Next, the article proceeds to analyse in closer detail the general outline of stimulus policy and its general reception, in the course of which the above mentioned class linkages were replaced by the new definition of common interests, underlining the importance of competitiveness and the stability of public economy. Consequently, a new policy paradigm emerged. The article concludes with a discussion of consensus in the 2010s.

KEYWORDS

consensus, Korpilampi conference